

В. Б. Родченко,
д. е. н., професор,
заступник директора ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Г. П. Рекун,
к. е. н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування
ННІ «Каразінська школа бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

МЕХАНІЗМИ ІНСТИТУЦІАЛІЗАЦІЇ ДОВІРИ, ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Формування ефективного підприємницького середовища є ключовим викликом забезпечення розвитку економіки України. Важливість та гострота цього питання зумовлюються глобальними суспільно-політичними змінами, які відбуваються. Зміна парадигми ініціації підприємницької активності відбувається у напрямку послаблення рис «східної» моделі та поступового посилення моделей типових для «західної» форми організації. В силу певної абстракції розподілу підприємницьких моделей на східні та західні, зауважимо, що основним критерієм розгляду їх відмінностей автори вбачають рівень ініціації підприємницьких ініціатив, роль держави, як рушійної сили підприємницького розвитку, рівень централізації та гнучкість державної політики регулювання розвитку підприємницького середовища.

У випадку «східної» моделі, основними елементами виступають механізми державного програмування розвитку підприємницьких ініціатив, що ґрунтуються на потужній системі наукової експертизи державних управлінських рішень. Такі рішення зазвичай є досить жорстко орієнтованими та централізованими. Основним інструментарієм забезпечення реалізації таких рішень є визначення механізмів мотивації виконавців (різноманітні форми фінансування та субсидіювання) та концентрація на певному переліку пріоритетів. Значну

роль у забезпеченні ефективності такої моделі відіграють різноманітні механізми ідейно-патріотичної пропаганди.

Центральним елементом західної моделі виступає процес підприємницької ініціативи та спрямування ініціативи “знизу догори”. Ключовими інституційними елементами у таких моделях виступають механізми активізації ініціатив, система вибору ініціатив стійка до лобістських впливів, а також забезпечення прозорості та публічної підконтрольності процесів. У такій моделі національні уряди відходять від прямого фінансування національних програм, і орієнтуються на функціонування структурних фондів за різними напрямками (наприклад: фінансування науки, освіти, аграрного сектора, кластерів, екології, інфраструктури тощо). Національний уряд визначає пріоритети використання коштів фондів. Сам процес використання коштів відбувається на конкурсних засадах і доступ до них можливий тільки в результаті прояви консолідованої ініціативи суб’єктів локальних територій. Як правило, важливою вимогою отримання фінансування є необхідність показати наявність дієвих партнерств різних суб’єктів (однорідний або різногалузевий бізнес, наука, громадські організації, влада - набір суб’єктів може варіюватися).

Специфічними рисами, що притаманні такій моделі є:

- організація процесу ідентифікації підприємницьких ініціатив, який потребує певного рівня готовності інституційного середовища, що визначається можливостями залучення учасників процесу до продукування інновацій, наявністю ресурсів часу для комунікації та інтелектуальних зусиль;

- орієнтація на присутність значного рівня довіри між учасниками процесу;

- слабкість організаційної зарегламентованості процесів ініціації інновацій, та простота входу, при наявності достатнього рівня довіри.

У такій моделі організації відносин ключову роль відіграє рівень довіри у суспільстві, а також виникає потреба у інститутах, які будуть користуватися довірою. На жаль, бізнес структури на завжди можуть користуватися широкою довірою, через протиріччя, що ви-

никають у зв'язку з їх природнім прагненням до монополізації ефективів інноваційного розвитку. Інститути влади, також не завжди ефективні, оскільки вони завжди переслідують політико-іміджеві цілі та більше орієнтовані на іміджеву складову, і не реалізують потрібного рівня контролю ефективності процесів інноваційного зростання.

У такій моделі ефективними інститутами консолідації довіри можуть виступати університети, оскільки вони мають достатній рівень експертизи, а також володіють певним авторитетом та контролюють увагу значної групи населення.

На жаль, за загальним декларуванням необхідності довіри у суспільстві переважна більшість фахівців не визначає складових та механізмів її формування. Проблеми відсутності довіри на сьогодні визначаються загальним трендом, як для розвинених країн, так і для України. Відсутність довіри серед громадян, інститутів влади, бізнес структур (що проявляється в слабкості і деформації розвитку кластерних структур та складності ефективної організації процесу підприємницького відкриття при виборі стратегій розумної спеціалізації) і т.д. Загальним підсумком цього процесу є проблема неефективності вироблення політики (економічної, інноваційної).

Проблеми формування довіри і включеності (coherence and cohesion) суб'єктів в процесі інноваційного розвитку визначаються необхідністю розвитку механізмів інституціоналізації довіри. Можна зазначити існування принаймні трьох складових інституціоналізації довіри: організаційної, ціннісної та просторової.

Організаційна складова визначається наявністю активних груп, що поєднуються підготовкою інноваційних проєктів. Логіка інституціоналізації таких груп передбачає участь у отриманні фінансування від різних типів фондів (конкурси та гранти), функціонуванням тематичних кластерів або використання спільної інфраструктури. Серед інших об'єктів ця складова визначається розвитком майданчиків для контактів: бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, коворкінгів та ін.

Соціальна складова визначається спільною історією, цінностями, спільними проблемами та комунікаційними відносинами. Беззаперечним є факт, що вагомою складовою довіри є приналежність до

певної групи (випускники університету, колеги, спільна служба в армії та ін.). І саме ця складова довіри становить стратегічний ресурс інноваційного розвитку, оскільки визначає можливості залучення ресурсів та допомоги на некомерційних принципах.

Просторова складова визначається відповідністю просторового існування культурним та соціальним нормам інноваційної групи. Для інноваційного розвитку підприємницького середовища особливу роль відіграє просторова єдність. Індивідуалізація простору у відповідності до культурних норм інноваційної групи визначає рівень «прив'язки» та включеності до певної інноваційної групи, та у кінцевому підсумку визначає ефективність продукування інновацій. Активне поширення місць для спільного існування: (коворкінги, коливінги), а також узгодженість міського і просторового планування є невід'ємним атрибутом соціумів з високим рівнем довіри.

Підводячи підсумок, зазначимо, що розвиток системи довіри у суспільстві є визначальним елементом інноваційного розвитку підприємницького середовища. Цей процес має реалізовуватися у розрізі трьох запропонованих складових. Крім того, слід акцентувати увагу на важливості університетів в системі регіонального розвитку як інституту, який виконуватиме роль брокера довіри. Ще одним аргументом на користь визначення провідної ролі університетів є те, що їм притаманна роль розповсюджувача інновацій: університет є структурою яка зацікавлена у продукуванні та поширенні технологій та знань, коли наприклад бізнес зацікавлений їх експлуатувати, а значить ділитися не буде, що обмежуватиме рівень довіри до нього.